

MİHAİL POLTORANİN'İN HATIRALARINDA AHISKA TÜRKLERİ*

Yazan: Mihail Poltoranin
Tercüme: Orhan Uravelli

Mihail Nikiforoviç Poltoranin, Rusya'da Boris Yeltsin iktidarının renkli simalarından biriydi. *Pravda ve Moskovskaya Pravda* gibi gazetelerde köşe yazarıyken Yeltsin ekibine alınmış ve 1989'da SSCB Halk Mebusu seçilmişti. 1990'da Rusya Federasyonu Basın ve Enformasyon Bakanı olarak atanmış, aynı zamanda RF Başbakan Yardımcısı görevini yapmıştı. Komünist Partisi Belgelerinin Gizliliğini Kaldırma Komisyonu Başkanıydı ve Sovyet arşivlerinin halka açılması konusundaki cesaretiyle bilinir. Kitabının bu kısmında anlattıkları abartılı görünse de dönemin siyasî havasını yansıtmaya, ayrıca gerek Moskova liderlerin, gerekse cumhuriyetlerdeki yetkililerin Ahıskalılar konusundaki tutumlarını yansıtmaya bakımından dikkate değer.

M. Poltoranin - B. Yeltsin.

Gamsahurdiya ve ortakları, olaylardan bir adım önde olmaya karar vermişlerdi. Oradakiler, böyle devam ederse Gürcistan arazisinin Abhazya, Acaristan, Güney Osetya ve bizzat Gürcistan olarak dağılıp bölüneceğini tahmin edebiliyorlardı. Üstelik her yerde topraklar, savaşla bölünecekti. Önce Gürcistan'daki parti basınında -ki basın, Sovyetler Birliği Komünist Partisi MK Sekreteri Aleksandr Yakovlev'in kontrolündeydi- dalga hâlinde açıkça ırkçı nitelikte yazılar çıkmaya başladı. *Kritika* ve *Molodoy Kommunist* dergileri, *Akhlagazda İverieli* ve *Akhlagazda Komunisti* gazetelerini şu manşet süslüyordu: "*Gürcistan Gürcülerindir!*" Bir de tehditler savruluyordu: "*Silah alıp misafirlere, iki yüz yıl kadar önce geldikleri yerin yolunu gösteririz!*" Bununla Rusları kastediyorlardı. Ayrıca güya Abhazya'yı kışkırtan Moskova politikacıları kastediyorlardı.

1988 Nisan başlarında Gamsahurdiya, Gürcistan'ın SSCB'den ayrılması talebiyle Tiflis'te kent meydanında korsan miting düzenlemişti. Sporcular ve kuvvetli fiziğe sahip kişilerden militan gruplar oluşturulmuş, bunlar ucu sivri inşaat demiri, zincir, satır vb. aletlerle silahlanmışlardı. Gizli şekilde ateşli silah temin edilmişti. Silah

* Mihail Poltoranin, *İktidarın Trottil Eşdeğeri - Çar Boris'in Mirası*, Moskova, Eksmo Algoritim Yayınevi, 2010, 512 s. ; s. 9-23.

sağlamak için meydanda para toplanıyordu. Bu militanların çevresine de kadınlar, yeniyetmeler ve yaşlıları koymuşlardı. Ön saflara çocukları ve yaşlı kadınları koymuşlardı ve onların arkasındakiler de askerlere taş atıyorlardı. Yağmalama hazırlıkları başlamıştı. Gerçek Kafkasyalı erkeklere tam da yakışan bir şeydi. İki ay sonra Haziran 1989'da Moskova'da SSCB 1. Halk Vekilleri Kongresinde Gürcistanlı Halk Mebuslarının kürsüde günahsız kuzu gibi davranmaları boşuna değildi, çünkü sakladıkları çok şey vardı. Mitinge dönersek orada atılan sloganların yorumuna ihtiyacı yoktu: "*Kahrolsun Ruslar! Ruslar Gürcistan'dan Def Olsunlar! Kahrolsun Çürümüş Rusya İmparatorluğu! Özerkliğe Hayır!*" Bunlar Gürcü faşist sürüsünden başka bir şey değildi.

9 Nisan sabahı erken saatlerde Gürcistan Patriği 2. İliya kalabalığa hitap ederek olayları tırmandırmadan dağılmasını istedi. Onu dinlemediler ve sonuna kadar direneceklerini söylediler. Ardından Korgeneral Rodionov, kalabalığı meydana çıkarma emrini verdi. Hava İndirme Alayı ve İçişleri Bakanlığı Askeri Birliğine bağlı yaklaşık bin asker harekete geçerek siper ve cop yerine istihkâmcı kürekleri kullanmıştı. Panik ve iz-

diham yüzünden 18 kişi kalabalık içinde ezilerek ölmüştü, ayrıca bir kişi kürek darbesinden hayatını yitirmişti. 152 asker taş ve metal uçluklardan yara almıştı. Tiflis'te olağanüstü hal ilan edilmiş, dönemin SSCB Dışişleri Bakanı **Şevardnadze** acil şekilde Tiflis'e gelmişti. O, olayların görüşüldüğü oturumda şaşkınlığını saklamamıştı: *"Sivil toplum kuruluşlarının liderleri, nasıl olmuş da ilkokul öğrencilerini, yani çocuklarımız ve torunlarımızı bile göstericiler arasına çekmişler ve onları yasadışı eylemin ön saflarına koymuşlar! İşte bunu anlayamıyorum!"* demişti. Olup bitenlerin içyüzünü o zaten çok iyi biliyordu.

SSCB Halk Mebusları 1. Kongresinde Tiflis olayları görüşülürken ortalık toz duman olsa da Korgeneral Rodionov'a operasyon için kimin izin verdiği sorusu öylece açık kaldı. Her suçu ona yüklediler. Sovyet ordusu generalini başına buyruk zorba diye suçladılar. Ne var ki sonradan Anatoliy Sobçak'ın baskısıyla Yegor Ligaçov, kararın Gorbaçov başta olmak üzere Politbüro tarafından verildiğini itiraf etmişti. Peki, olaylar zamanı ve Kongrede neden olayların üzerine sis perdesi örterek devede kuzu gibi kafalarını kuma sokmuşlardı? Yoksa kendi çetrefilli politikalarının loşluğunda ülkenin bütünlüğünü korumanın ayıp ve suç olduğunu düşünecek kadar şaşırmış mıydılar?

...Ne dersiniz deyin, **Tiflis'te de, Fergana'da** da faşist saldırıları söz konusuydu! Aşırı milliyetçiler, merkezi yönetimin ve genelde Sovyet devletinin sağlam olup olmadığını test ediyorlardı. Devletin gereken cevabı vermediğinde, gevşek ve kararsız davrandığında asla geri durmadan ileri gidecekleri muhakkaktı. Gorbaçov zikredercesine tekrarlıyordu: *"Sadece siyasî yöntemlerle hareket ediyoruz."* Fakat zikzakları yüzünden işler kritik noktaya ulaşıyordu. Hem siyasî yöntemler, siyasî mücadele için geçerlidir. Çokuluslu bir devletin bütünlüğüne saldıran yağmacılara karşı ise bütün devletlerdeki muamele farklıdır.

Birkaç yıl sonra **Gorbaçov**'la konuştuğumuz zaman ona Tiflis ve Fergana'yı hatırlattım. Sonra Amerika'daki demokrasinin düzeyini sordum. O benim sorumda bir tuzak olduğunu düşünmüştü. Ne tuzağı, kendisi hep ABD'de demokrasinin sağlam temellerinden bahsediyordu, zaten bütün dünyanın genelde bunu örnek aldığını kaydediyordu. Orada da anayasadaki hak ve hürriyetler sadece siyasî mücadele yöntemleriyle savunuluyor, ama

1992 baharında Siyahiler ve Latin Amerikalılar Beyzalara karşı isyana kalkışıp yağmalama başlattıklarında demokrasi hemen kaba kuvvetini ortaya koydu. ABD Başkanı ordunun ardına saklanmadan kararlı duruşuyla güvenlik için gereken her türlü tedbiri aldırdı. Elbette ki halkın sosyal protestoları, vatandaşların hükümet siyasetine karşı eylemleri silah kullanılarak şiddet yöntemleriyle bastırılırsa, bu ağır suçtur. Ancak ırk, etnik kimlik, din, mezhep gibi ayrımcılık temelinde şiddete başvuranlara, kargaşa çıkaranlara, yakıp yıkanlara, adam öldürenlere karşı sertlik ise farklıdır ve kişinin hürriyeti eşkiyanın özgürlüğü demek değildir. Gorbaçov bunları elbette biliyordu, fakat onun maksadı başkaydı.

Özbekistan olaylarına dönelim. Fergana'da durumunu değerlendirdikten sonra generallerle birlikte uçakla Taşkent'e geldik ve Özbekistan Komünist Partisi MK 1. Sekreteri **İslam Kerimov**'la buluştuk. O, sonradan bağımsız Özbekistan'ın değişmez Devlet Başkanı olacaktı. O sırada Fergana olayları henüz sona ermeden Refik Nişanov'u terfi ile Moskova'ya çekenler, Kerimov'u Kaşkaderya Vilayetinin taşrasından alıp cumhuriyetin parti teşkilatının başına atamışlardı.

Kerimov buyur etmek için yerinden bile kalkmadı, sadece el işaretleriyle odasında duvar boyu sıralanan sandalyeleri işaret ederek bizi oturmaya davet etti. SSCB İçişleri Bakanlığı Askeri Birlikleri Komutanı ve Orta Asya Askeri Bölgesi Komutanı dâhil olmak üzere on general sessizce oturdular. Komisyon ve delegasyon başkanı sıfatıyla Kerimov'a şunu sordum: *"Mesketya Türkleri sorununu ne yapacağız?"* Çünkü yaklaşık 20 bin Fergana mağduru Türk bu cevabı bekliyordu! Özbekistan'ın değişik vilayetlerinde Türkleri korumak ve asayiş için olağanüstü hal ilan edilmişti ve askerler görevdeydi. Yaklaşık 40 bin kişi korku içinde karar bekliyordu. Yağmacıların tek bir merkezden organize edildikleri görülmekteydi.

Kerimov yeşil deriyle kaplanmış koltukta oturuyordu ve o her döndüğünde koltuk civıltılı ince bir ses çıkarıyordu. Patron koltuğunda birkaç defa

sağa sola dönünce bu cıvıltı ortalığın sessizliğini bozdu. Onun söyledikleri aşağı yukarı şöyleydi: Türkler çalışkan bir halktır, ancak Özbeklerin en iyi topraklarında oturuyorlar; bu topraklar yerli halka lâzım. Onlar uyanıktır ve Fergana'nın verimli topraklarına yapışıp kalmışlardır. Bırakın neyin kime ait olduğuna insanlar kendileri karar versinler. Yani Türkler için Özbekistan'dan başka yer yok mu? Eğer siz onlara acıyorsanız, kaçan halkı Rusya'ya alabilirsiniz.

Kerimov son olarak şunu dedi: *"Bundan böyle kendi düzen ve kurallarınızla bizim buraya müdahale etmeyin. Burada yapacağımız bir şey yok, Moskova'nın devranı sona ermiştir..."*

Adam, tayin kâğıdını Kremlin'den daha yeni almıştı, ancak Rusya'ya karşı artık bu kadar aldırmaz tutum sergiliyordu. Şu Gorbaçov-Ligaçov Politbürosu da gerçekten kadroları çok iyi seçiyordu. Brejnev döneminin parti yöneticilerini toplu halde dışarı atarak veya başkentte ikinci dereceli görevlere atayarak bu Politbüro, birçok değerli ve tecrübeli insanı da emekliye ayırıp çok önemli görevleri milliyetçilere iltizama vermişti. Ukrayna, Orta Asya ve Baltık bölgelerinde ve diğer yerlerde de aynısı yapılmıştı. Görevden azledilenlerin bazıları için 'pislik köpek' diyorlardı, fakat bunlar, Politbüro üyelerinin ebedi önderinin (Lenin) ifadesiyle 'kendi pislik köpekleriydiler' ve Sovyetler Birliği için yabancı değildiler. Tesadüf müydü acaba?

Generaller odanın patronunu sessizce dinliyor ve kendi aralarında şöyle bir bakışıyorlardı. Kerimov da Halk Mebusuydu, Kaşkaderya vilâyetinden seçilmişti. 1. Kongrede Kremlin'de büfelerin bulunduğu salonda onunla karşılaşıyordum. Bazen aynı masada birlikte tavuk suyu veya cam şişelerde verilen kefirle börek ya da kuru pasta yiyorduk. Kendisiyle muhabbet etmiştik. Şimdi ise Taşkent'te onun makam odasındaydık.

"Sayın İslam Abdulganiyeviç! Siz SSCB yasalarının geçerli olduğu Sovyetler Birliği arazisinde bulunduğumuzu kabul ediyor musunuz?"

"Tamam da, ne olmuş yani?" diye MK Sekreteri Kerimov hoşnutsuz oldu ve yüzü gergin bir hâl aldı.

'Olan şu ki' diye monologumu hırsıyla sürdür-

düm: *"Olan şu ki, bu ülkede kitlesel suçlar işleniyor. Ve siz dâhil olmak üzere görevliler, yetkili kişiler, bu suçları engellemek bir tarafa, bunlara göz yumuyorsunuz. Yüksek Sovyet, komisyonumuza çok geniş yetkiler vermiştir. Bak şurada ülkenin bütün kolluk kurumlarının komutanları olan generallerimiz hazır bulunuyorlar. Bakın işte, SSCB İçişleri Bakanı 1. Vekili Korgeneral yoldaş Şilov da onların arasındadır. Onlar komisyonun talimatlarını bekliyorlar... Onların emrindeki birlikler, suçlu yöneticileri uçaklara bindirip Moskova'ya Başsavcılığa göndermek için artık dünden hazır dırlar..."*

Generaller sözlerimi tasdik edecesine kafalarını salladılar. Aslında kimse bize yetki vermemişti, Kremlin'de bunu lafı bile olmamıştı. Çaresizlikten blöf yapıyordum, askerlerin gözünde siyasî iktidarın itibarını tamamen kaybetmesinden korkuyordum. Ama Asyalı memurların huyunu bilmek lâzım, çünkü onların böbürlenmesi sadece ilk sert viraja kadar sürer...

"Neden böyle kesin edayla konuşuyorsunuz ki?" diye Kerimov çarpılmış gibi oldu ve barışçı tarzda konuştu: *"Biz komünistiz ve ortak bir davaya hizmet ediyoruz!"*

Fonksiyoncular, genelde çok sıkıştıkları ve gerildikleri zamanlarda, şaşkın oldukları durumda 'Biz komünistiz' ifadesine başvururlardı. O sırada anladım ki, 1. Sekreter beni zorba biri gibi def etmeyecek ve taviz arayışına girecektir. O

gerçekten de şöyle düşünmekteydi: Fergana vadisi Türkler için artık kapanmıştır, orada barış artık sağlanamaz. Yağmacıları ise mahallî makamlar hiza getirebilirler. Ama sığınmacı durumundaki aileler Özbekistan'ın güney vilâyetlerine, neredeyse Afganistan sınırındaki topraklara göç edebilirlerdi. Şu da var ki orası aşırı sıcak yerlerdi, yani çöldü. Belki de bu önceden düşünülmüş oyun hamlesiydi: Güllük gülistanlık vahadan çöle kim göç edecekti? Ancak komisyon da Türkleri yakılıp yıkılmış yerlere geri gönderemezdi.

Bekleme salonunda **Ahıskalıların temsilcileri** ve yaşlıları sabırsızlık içinde cevap bekliyorlardı. Biz onlara Kerimov'un önerisini söyleyince kesin şekilde hemen karşı çıktılar. *"Biz sadece Ahıska'ya gideriz. Zaten hukukî bakımdan bizim haklarımız iade*

İslam Kerimov (1938-2016).

edilmiştir. Geçici olarak ise komşu cumhuriyetlerde yerleşebiliriz!" diyorlardı. Özbek mercileriyle birlikte yağmacılara ve eylemcilerle karşı koymak üzere generalleri Taşkent'te bıraktık ve önce uçakla Kazakistan'a, ardından Kırgızistan'a ve nihayet Azerbaycan'a geçtik. Hepsinde aynı tepkiyle karşılaştık: "Bizdeki Türkler bize yetiyor!" Sadece Azerbaycan iki veya üç devlet pamuk çiftliğinin sebzeçilik çiftliğine dönüştürülmesi şartıyla birkaç bin sığınmacıyı iskân etmeyi kabul etti. Bunu da istihdam imkânları bakımından istemişlerdi ve sonuçları bu şekilde uygulama yapılmıştı. Ardından **Gürcistan'a** uçtuk.

Tiflis'te iktidarın kimin elinde olduğu ve kimlerle görüşme yapılacağını hemen kestirebilmek çok güçtü. Cumhuriyetin Yüksek Sovyeti (parlamentosu) ve Bakanlar Kurlunda bize dediklerine göre, onlar hiçbir şeye karar veremiyorlardı. Biz komisyon üyeleri üç kişiydik: Ben, Dağistan'dan mebus seçilmiş Devlet Pirinç Çiftliği Müdürü Aleksandr Gorbaçev ve *İzvestiya* gazetesi muhabiri, Kırgızistan'daki seçimlerde 1. Sekreteri geride bırakmış olan Gennadiy Şepitko. O sırada Tiflis faciasının şokuyla yaşayan Gürcistan genelinde gergin bir sessizlik vardı.

Gürcistan Komünist Partisi MK 1. Sekreteri Cumber Patiaşvili'nin yerine Kremlin'in kararıyla tayin olunmuş yeni 1. Sekreter Givi Gumbaridze, daha dün Tiflis'te KGB örgütünün Başkanıydı. Şevardnadze'nin desteklediği genç ve yakışıklı bu Guriyalı (Gumbaridze), gölgelendirilmiş çalışma odasında yalnızdı ve bize açıkça dedi ki, "Burada hiçbir şey yapamıyorum ve kimse beni dinlemiyordu. Ahiskalılarının göçünü onunla konuşmanın hiçbir faydası olmaz. Bu tür konularda zaten onun yapabileceği bir şey de yok!"

"Peki, bu konuda kim karar veriyor?" diye sorduk.

"Elbette ki Zviad Gamsahurdiya'nın adamları karar veriyorlar ve bizzat Zviad karar veriyor! Şimdi onun rızası olmaksızın hiçbir şey yapamaz!"

"Peki, onunla nerede görüşebiliriz?"

"Bilmiyorum!"

SBKP MK Politbürosu Gürcistan'da çok sağlam adam bulmuştu, vesselam!

Şimdi Moskova'yı demir çelik gudubetlerle süsleyen heykelci Zurab Tsereteli, ortamı dünkü KGB Başkanından daha iyi biliyordu. Onun kent dışındaki ortaçağ şatosuna gittik, bir düzine

koruma ve yüksek duvarlar boyunca zincirli köpekler dikkatimizi çekti. Önce bizi şarap mahzeninde gezdirdi, sonra yaptığı resimleri gösterdi, ardından bizi Gamsahurdiya'nın dava arkadaşı olan ikinci bir Tsereteli ile tanıştırdı. İşte onun aracılığıyla Zviad'ın kendisiyle buluşabildik. Yahu, adamlar zaten Gürcistan'ın gerçek sahipleriydiler, saklandıkları falan da yoktu. Neden bizimle böyle saklambaç oynuyorlardı ki!? Ülkenin taşralarındaki milliyetçilere 'Siz keyfinize bakın, her şey izin!' diyen Kremlin iktidarının aymaz politikası, intikam duygularını içinde saklayan bir sürü adamın önünü açmıştı. Zviad da onlardan biriydi. Gürcü edebiyatının klasik yazarlarından Konstantin Gamsahurdiya'nın oğlu Zviad, büyük ustaların çocuklarına sıra geldiğinde tabiatın asla cömert davranmadığını kendi hayatıyla kanıtlamıştı. Hiçbir yeteneği yoktu, sadece iktidar hastasıydı ve kibri sınırsızdı, şöhret düşkünüydü. 1979'da Moskova'da Amerikan ajanına gizli belge iletirken yakayı ele vermiş ve tutuklanmıştı. Hapis cezası bittiğinde Tiflis'e dönmüş ve sesini çıkarmadan intikam saatini beklemişti. 1980'li yılların sonunda ise o, Sovyet karşıtı faaliyetler yüzünden hapis yatmasıyla övünmeye başlamış ve milli hareketin önderliğine soyunmuştu. Prensip olarak doğru söylüyordu: Sovyetler Birliği'ne ihanet etmek zaten Sovyet karşıtı hareketti. Derken Moskova'da oturan Guriyalı Şevardnadze'nin hemşerilerini devirmeye çalışanlar, Zviad'ın oyununu kabullenmiştiler.

Zviad, lokmagöz denecek kadar iri gözleriyle bizimle öyle konuştu ki sanki biz onun anlayışsız öğrencileriydik, o da sert bir hocaydı. Önce bizi ayıpladı: Bu kadar iyi adamlarsınız ama nasıl oluyor da Türklerin iskânı gibi önemsiz bir işle uğraşıyorsunuz? **Gamsahurdiya** ile Dram Tiyatrosunun odalarından birinde buluşmuştu ve o, döktürüyordu: "Babalarımız faşistlerle savaşırken Türkler işgalcilere hizmet ediyorlardı, Gürcistan'ın şerefli oğullarını katlediyorlardı. Onları, hak ettikleri gibi buradan def etmiştiler, şimdi pisledikleri yere dönmeye çalışıyorlar. Bu savaş kurbanlarının hatırasına saygısızlık olmaz mı?"

Ne ilgisi vardı? Bu argümanların hiçbir değeri yoktu, çünkü Ahıskalılar işgalcilerden çok uzaktaydılar. Hem yaklaşık 40 bin Ahıskalı (neredeyse yetişkin erkeklerin hepsi) Kızıl Ordu saflarında faşistlere karşı savaşmıştı, onlardan 26 bin kişi hayatını kaybetmişti. Kasım 1944'te ise Lavrentiy Beria,

güya Türkiye'nin Almanlar tarafında savaşa girmek istediği ve Ahıskalı dindaşlarının onu destekleyecekleri konusunda Stalin'i inandırmıştı. Hâlbuki o sırada Almanya'nın bir ayağı çukurdaydı ve Türkiye'nin böyle intiharcı adım atmayacağı belliydi. **Ancak Gürcü şovenler, Ahıskalıların toprakları kendilerine kalsın diye Beria'nın yardımıyla onların sürülmesini sağladılar.**

Biz bunları söyleyince Gamsahurdiya öfkelenmişti.

"Kırlı ellerinizle Beria'nın şerefli adını neden lekeliyorsunuz?" diye kızdı ve devam etti: "Türkler Gürcistan'a lâzım değil deriyorsam, demek ki öyle de olacaktır! Eğer Komisyon üyeleri kendileri de Türk değilseler, bunu anlayabilirler!"

"Ama peki, neden her şey Sayın Zviad Gamsahurdiya'nın isteğine bağlıymış sanki?" diye itiraz ettik.

"Siz sonuçta kendi görüşlerinizi ifade ediyorsunuz, sizin devlette resmi bir göreviniz yok! Gürcistan'da cumhuriyet yönetimi felç olmuşsa, gelin biz de halka soralım. Ahıska'da oturan halk toplansın ve fikrini söylesin!"

"Halk toplansın, peki!" diye Gamsahurdiya istemedi de olsa kabul etti: "Görün bakalım toplantı nasıl oluyormuş!"

Bir gün sonra Mİ-8 helikopteriyle Ahıska bölgesine uçtuk. İlginçtir ki bize kimse eşlik etmiyordu. Koskoca helikopterde komisyon üyeleri olarak uçumuzdan ve pilotlardan başka kimse yoktu. Gamsahurdiya'nın bize ders vermek istediğini söyleyen olmamıştı tabi. Meğerse o, adamlarına talimat vermiş ve onlar da üç yüz kadar erkeği köyün top sahasına toplayıp kışkırtmışlardı. Güya Ruslar panzerlerle Türk aileleri getireceklerdi ve ilk katile de Moskovalı üç mebusla birlikte helikopterle geliyordu. Kalabalık, bu ailelerle ve mebuslarla alay edip eğlenecekti. Bunları Tiflis'e döndüğümüz zaman bize Gamsahurdiya'nın kendi adamları anlattılar.

Dağ yamaçları arasından vadilerin üzerinde uçan helikopter dar bir vadide hızını keserek inişe geçti ve nihayet bir köy stadını gördük. Bir tarafta seyirciler için sıralar, karşıda da piramit gibi yüksek

Z. Gamsahurdiya (1939-1993).

len kavakları gördük. Yaklaşık bin kişi oraya toplanmıştı. Helikopter iniş için saha üzerinde asılı pozisyona geçince halk oradan uzaklaştı ve biz çimenlerin üzerine indik. Ardından kalabalık helikopteri kuşattı.

Biz yerli halka ne söyleyeceğimizi düşünürken iner inmez öfkeli kalabalık bizi karga tulumba kenara götürdü. Biz daha ne olup bittiğini anlamadan uçümüzü de acımadan iyice patakladılar, tekme tokat dövdüler. Birileri yakamdaki SSCB Halk

Mebusu rozetini koparıp almaya çalıştılar. Sonra biz kavakların dibine götürdüler ve kalabalığın arasından iki kişi bize yaklaştı. Adamlar resmen çarmıh yapıyorlardı, malzeme, çiviler ve çekiçler de vardı. Anlaşılan bizi çarmıha gereceklerdi. Kalkamıyordum, çünkü hemen tekme basıyorlardı. Kendimi çıplak hâlde kaba çarmıhta hayal edince, etlerime batacak kıymıkları düşününce ürperdim: "Ey Hıristiyan din kardeşlerimiz! Yapmayın, bu kabahatiniz yüzünden Tanrı sizi depremlerle cezalandıracaktır!"

Bölgede sıkça deprem oluyordu ve halk bu konuda çok hassastı. Fakat başka bir sorun daha vardı: Biz üç kişiydik, çarmıh ise bir taneydi. Onlar kimi tercih edeceklerini düşünürken pilotlar Gürcüce bir şeyler diyorlardı. Yüksek boylu bıyıklı bir erkek helikoptere taraf gitti ve kapıdan kafasını içeri soktu, sonra dönüp kalabalığa seslendi:

"Burada kimse yok!"

Bu sefer bize sordular:

"Peki, yanınızda getirdiğiniz Türkler neredeler?"

"Ne Türkler yahu? Biz sadece uçümüz geldik!"

"Öyle mi? Peki, buraya Türkleri getiren zırhlı araçlar nerede?"

"Ne zırhlısı? Zırhlı araç falan yok, bu saçmalığı size kim söyledi?"

Onlar kendi aralarında Gürcüce konuşmayı sürdürdüler, tartıştıkları ve bozuştukları anlaşılıyordu. Sonra saçları beyazlaşmış biri bize yaklaşıp sordu:

"Peki, siz neden geldiniz buraya?"

"Biz halkı toplayıp konuyu görüşmek için geldik."

"Bizim sizinle konuşacak görüşecek bir şeyimiz yok. Def olup gidin!" diye kalabalıktan koro halinde bağırmaya başladılar.

Bizi karga tulumba bu sefer helikoptere götürdüler ve patates torbaları gibi kabinin içine atıp kapıyı kapattılar. Sessizce Tiflis'e uçtuk ve yol boyunca üzerimizdeki çamuru, tozu ve kanı silerek bu başımıza gelenleri düşündük. Ben ve yanımdaki iki Halk Mebusu, Kremlin iktidarı tarafından kurulmuş devlet komisyonunun üyeliydik, fakat bize pislik muamelesi yapmışlardı.

Aslında mesele çok daha derin ve karmaşıktı. **Zamanında Kremlin'de oturanlar, keyfi şekilde acımasız kararlar almış ve bu kadar halkı topyekûn anayurtlarından koparıp dört bir yana sürmüşlerdi.** Şimdi de Kremlin'deki aklı evveller sorunun ciddiyetini düşünmeksizin tarihî adaletin yerini bulması gerekçesiyle bu sürgün halkların vatanlarına dönmesini gündeme getirmişlerdi. Meselâ Kırım Tatarları ve İnguşlar bundan dolayı çok mağdur olmuşlardı, şimdi sıra Ahıskalılara gelmişti. Peki, Özbekistan'ı terk etmek zorunda kalan Ahıskalıların dönebilecekleri ocakları var mıydı? Onların Ahıska'daki köylerinde çoktan başkaları yurt edinmişlerdi, oralarda çoktan başka aileler oturuyorlardı. Tarihî adalete gelince, bu çok soyut bir kavramdır ve bir zamanlar sürülmüş halkın yerlerine, köyelerine, hatta evlerine göçürülerek iskân edilmiş binlerle insanın haklarıyla örtüşmüyor. Evet, onlar bu toprakları isteyerek gelmemişlerdi ancak şimdi de isteyerek vermeyeceklerdi. Böyle durumlarda acele karar vermek doğru değildir. İktidarın subjektif yaklaşımı sorunu çözmek yerine, yeni sorunlara yol açıyordu. Üstelik önderliğe heveslenen çıkarıcı ve fırsatçılar, böyle durumlarda halkın tepki ve hoşnutsuzluğundan mutlaka yararlanmaya çalışırlar.

Bizim komisyon üyelerini Moskova'da yeni sürpriz bekliyordu. Özbekistan yetkilileri Rusya'nın güneyinde Ahıskalılar için rahat şartlar sağlanacağı ve Gürcistan'a göçün oradan yapılacağı konusunda Ahıskalıları kandırmışlardı. Birkaç trene doldurulan Türkleri eşyalarıyla birlikte Özbekistan'dan dışarı atmışlardı. Bu, tam bir Asya tarzında sinsilikti. Rusya ile görüşmelerde merkezî vilâyetlere iskân söz konusuysen trenler Krasnodar'a yönelmişti. Komisyon olarak biz, Türkler konusunda tam bir

facia yaşadığını Yüksek Sovyet Prezidyumu'na rapor ettik. Aslında Moskova'da da farklı bir sonuç beklemiyorlardı. Ülkenin üzerine artık karanlık çöküyordu, kargaşa başlamıştı ve devletin temeli derin çatlaklarla sarsılıyordu.

Ondan sonra Gamsahurdiya'yı sadece bir defa gördüm. 1991 yazında Yeltsin Rusya Cumhurbaşkanı seçildi ve onun göreve başlama törenlerine diğer cumhuriyetlerin yöneticileri üşüşmüşlerdi. Rusya Federasyonu hükûmetinin bakanlarına bu misafirleri ağırlamak görevi verilmişti. Ben de bakan olarak Zviad Gamsahurdiya ile ilgilenmek zorundaydım. O, Vnukovo Havaalanı'nda uçaktan indi, kendisini pistte karşıladım. Aynı arabayla koruma eskortu eşliğinde artık bağımsız devlet Büyükelçiliğine dönüşmeye başlamış olan Gürcistan Temsilciliğine gittik. Gamsahurdiya Kasım 1990'da Gürcistan Yüksek Sovyet Başkanı seçilmişti ve Mart 1991'de Gürcistan Yüksek Sovyeti, SSCB'nin kalıp kalmaması konusunda yapılan referandumu hiçe sayarak SSCB'den ayrılma konusunda kendi halk oylamasını gerçekleştirdi. Nisan 1991'de Yüksek Sovyet Gürcistan'ın bağımsızlığı ve egemenliği hakkında kanun kabul ederek cumhuriyetin Sovyetler Birliği'nden ayrıldığını ilân etti. Gamsahurdiya, Mayıs 1991'de de Cumhurbaşkanı seçildi. O, Baltık cumhuriyetlerinin yeni liderleriyle eşzamanlı hareket ediyordu ve hantal Kremlin iktidarını birlikte köşeye sıkıştırıyor, onu siyasî mücadele arenasında çok değerli stratejik ganimetler bırakıp geri çekilmeye zorluyorlardı.

Köy stadında çarınha gerildiğimiz günü, Gamsahurdiya'ya yolda giderken hiç hatırlatmadım, sanki hiçbir şey olmamıştı. O, baba tavrıyla bana akıl veriyordu: *"Şu merkezî iktidar neden Rusya'nın ayakları altında dolaşüyor? Sovyetler Birliği artık yoktur. Bu yönetimi Magadan bir yere (Sibirya uçlarına) gönderin gitsin!"*

Adam gayet ciddiye ve ben artık dayanamadım ve dedim ki, *"Eğer siz Ahıskalıları Gürcistan'a davet ederek yerleştirirseniz, biz Kremlin'i Magadan'a nakletmeye razıyız!"*

O benim kinayemi anlamamış gibi yaptı ve şöyle dedi: *"Eğer Güney Osetya'dan Osetleri sizinle birlikte Sibirya'ya sürersek, o zaman ben birkaç bin Türk ailesini kabul ederim."*

O, hep böyle patavatsız ve dengesiz biriydi...